

Falusi történet¹

1. A nyelvvédő a nyelvet védi

„A nyelvvédő a nyelvet védi (mégpedig, bármilyen különösen hangzik is, a beszélőkkel szemben)” – írja Szilágyi tanár úr egy cikkében (2001: 1216), s hogy ebben is igaza van, arra számtalan bizonyítékot lehet találni. A nyelvvédő a beszélőkkel nemritkán úgy konfrontálódik, hogy válaszol a kérdéseikre, tanácsot ad nekik. E tanácsokat sokan, a legtöbben mérvadóknak tekintik, mert úgy hiszik, a nyelvvédő szakember, aki szaktanácsot ad, olyat, amelynek szakszerűségéhez szó sem férhet. A tanácsok azonban gyakran tévesek, szakszerűtlenek és következményeikben is károsak. Lássunk három példát a sok közül!

1.1. Cserniczkó (1998: 143–144) számolt be a következőről: „Ukrajna függetlenné válása után megoldandó problémaként vetődött fel, hogy az ukrainai földrajzi neveket továbbra is az oroszból írják-e át a kárpátaljai magyar szerkesztők, újságírók stb., vagy a politikai változásokat követve az ukránból. Az ukrainai tankönyvkiadó ungvári magyar szerkesztősége – mivel nem talált Kárpátalján olyan kompetens szervet, intézményt, amely magára vállalhatná a regionális kodifikációs feladatokat – 1996-ban az Anyanyelv-ápolók Szövetségéhez fordult. A budapesti székhelyű szövetség reagálásában [...] a következőket javasolta a kárpátaljai magyar nyelvhasználóknak: 1. az ukrainai földrajzi nevek magyar nyelvre való átírásában »egységesen a Magyarországon használatos írásformákhoz kellene igazodni«, ami azt jelenti, hogy 2. »mindig a név orosz változatát írjuk át, nem az ukránt«. Ez a válasz azonban nem felel meg az ukrainai nyelvtörvény 38. cikkelyének, illetve nem vesz tudomást arról sem, hogy a Magyar Földrajzinév-bizottság már 1992-ben határozatot fogadott el, miszerint a volt Szovjetunió utódállamainak földrajzi neveit a helyi hivatalos nyelvből kiindulva kell átírni magyarra, azaz az ukrainai nevek esetében az ukránból [...]”. A Kárpáti Igaz Szó szerkesztősége azonban nem követte az Anyanyelv-ápolók Szövetsége ügyvezető elnökének tanácsát, hanem döntött az ukránból való átírás mellett, vagyis nem *Zaporozsje* vagy *Krivoj Rog*, hanem az ukránból átírt *Zaporizsja* és *Krivoj Rih* szerepelt már a lap hasábjain (Cserniczkó 1997: 27).²

1 Cikkünk 1. szakaszát Kontra Miklós, a 2–3. szakaszt F. Dornbach Mária írta, a 4–5. szakaszt együtt szövegezték.

2 A mai kárpátaljai magyar sajtóban az 1997-ben szokásostól eltérően *Krivij Rih* (Кривий Річ) és

1.2. A kárpátaljai magyarok személynevei is komoly fejtörést okozhattak nemrég, erről Beregszászi és Cserniczkó (2011: 416) így számolt be: „A magyarországi hatóságok – az MTA Nyelvtudományi Intézetének egyik, a határon túli magyarok névhasználatának aktuális kérdéseivel kapcsolatban valószínűleg tájékozatlan munkatársának javaslatára – a honosítási kérelmet benyújtó kárpátaljai magyarok nevének pontosítása, egységesítése céljából egy olyan összefoglaló táblázatot kívántak használni a kérdés megoldására, mely tartalmazza számos szláv név magyar változatát. Az eredeti névforma azonosítására ez a táblázat azonban egyáltalán nem alkalmas. Egyrészt például azért, mert nagyon kevés utónevet tartalmaz [itt egy lábjegyzetet kihagyunk, F.D.M. és K.M.], másrészt éppen a leggyakoribb magyar nevek nagy része hiányzik a listából.”

1.3. Nyelvi kérdésekben néha magyarországi bíróságok is ítéletet mondanak, ezek szakszerűtlenségben vetekednek bármely más véleménynyilvánítással. Például 1994-ben a Fővárosi Bíróság elrendelte a Szivárvány Társulás a Melegek Jogaiért egyesület nevének megváltoztatását, mert véleménye szerint a „melegek” kifejezés bizalmas jellegű, nem felel meg a köznyelvi, nyelvhelyességi, névszabatossági követelményeknek. Erről az esetről írta az alkotmányjogász Halmai Gábor 1995-ben, hogy „A bírákat álláspontjuk kialakításában nem befolyásolta az MTA Nyelvtudományi Intézet tudományos főmunkatársának, a nyelvtudomány kandidátusának szakvéleménye sem, amely szerint »a meleg a köznyelvben széleskörűen használt, tehát köznyelvi szó, és nyelvhelyességi aggályok sincsenek vele szemben.«” (idézi Kontra 2003: 327).

2. Hazatérés – haza-térés?

A nyelvhasználó tehát – a fenti példákban láttuk – bizonytalanságból, véleménykülönbségből, elutasításból stb. fakadó nyelvi dilemmáival igyekszik útmutatásért a nyelvhasználattal intézményes keretekben, professzionálisan foglalkozó szakemberekhez fordulni. E sorok írója is ezt tette akkor, amikor rajta is beteljesült a mondás: „Senki sem lehet próféta a saját hazájában.”

Írásunk alábbi részében egy faluközösségbe kalauzoljuk olvasóinkat. A rendszerváltás után ott (egy-egy fázisaiban) viharosnak mondható „nyelvvédő mozgalom” zajlott (zajlik?). Ennek eredetét, történetét vázoljuk – máig ható következményeivel együtt.

2.1. A Csepel-szigeti Szigetújfalu egy, a XII. század végén Tamás nádor által alapított monostor (Szentpétery 1923: 1617. sz.)³ vonzáskörzetében kialakult, majd a török időkben elnéptelenedett településnek az 1600-as évek végétől, 1700-as évek elejétől szerbekkel, osztrákokkal, németekkel benépesített „utódja”. A XIII. század közepén IV. Béla oklevelet adott itt ki, s ennek az írásnak dátumában említi az akkori falut (Györffy 1987: Dl. 40030. sz.): „Datum apud novam villam regine festo sancti Laurencii-”: „(...) a királyné új faluja mellett (...)”⁴ A település történetéről további oklevelek, például

---

Zaporizzsja (Запоріжжя) olvasható, ennek azonban semmi jelentősége nincs a magyarországi tanács haszna szempontjából. Ezért a közlésért Cserniczkó Istvánnak tartozunk köszönettel.

3 Tamás 1185–86-ban szerepel nádorként a királyi oklevelekben (Szentpétery 1923: 139, 142–144 és Entz 1958: 148). A monostor alapítása tehát a XII. sz. végére eshetett.

4 Az Árpád-korban a Csepel-sziget a mindenkori királyné jegyajándékként kapott birtoka volt.

Bakács (1982: 269. sz.)⁵ és Entz (1958: 147), birtokperek iratai (pl. Bártfai Szabó 1938: 341),⁶ valamint a török időkből származó adóösszeírások (pl. Bártfai Szabó 1938: 391⁷ és Káldy-Nagy 1985: 664⁸) tanúskodnak.

Ezeket az okmányokat csak a XIX. század második felében, többségüket pedig a XX. században dolgozták fel, majd adták ki. A latin nyelven íródott források (okmánytárak, levéltárak, irattárak adatainak gyűjteményeiben, térképeken), illetve azok magyar fordításaiban mind a földrajzi neveket, mind a személyneveket az egyes fordítók többféle alakváltozatban írják: vagy eredeti (betűhív) írásmódjukkal szerepeltetik azokat, vagy a fordításokban az eredeti névtestet megváltoztatva, kvázi „korszerűsített” változatokban – főként a fordítás időpontja helyesírásának és nyelvhasználati szokásainak megfelelően őket. Munkájukat orientálja ugyan az okmány születésekor aktuális helyesírás, ám minél korábban keletkezett dokumentumról van szó, annál tarkább képet mutat a maihoz (illetve a fordítás időpontjához) viszonyított íráskép és az annak megfelelő kiejtési változat vélelme. A variánsokat a helyesírás időbeli változása, a fordítás időpontja, még a fordító habitusa, egyéni ízlése is okozhatja.

Minderre példa lehet a faluújtság, az Újfalusi Trombitás⁹ címadó ötletének forrása: Mátyás király 1465-ben kelt ítélelevelének egyik szereplője: „(...) Nobili Emerico de Ujfalva Tubicine nostro (...)” (Magdics 1888: 43–45), akinek nevét a ráckevei szerbekkel folytatott birtokperrel szólva az egyik forrás magyarul „Újfalusi Imre királyi trombitás”-ként említi (Entz 1958: 147), egy másik forrásgyűjtemény (Bártfai Szabó 1938: 238) viszont „Ujfalvi Imre királyi kürtös”-nek aposztrofálja őt.¹⁰ (Megemlíthetjük, hogy az egyik XVI. századi adóösszeírásban a falu neve Újfalva átírásban szerepel [Káldy-Nagy 1985: 664]).

A XVIII. században Bél Mátyás már hírt ad az újratelepítésről: „(...) Maga Újfalva a régi magyarok kezéből a rácokéba került, ők aztán később a sűrű háborús csapások következtében néhány családon kívül tönkrementek, s összekeveredtek a német teleppel. Osztrákok voltak azok, akik abban az időben a falut helyreállították. A rácok viszont, miután ezek társaságát nem szívlelhatték, ide is, oda is szétszóródtak a

5 „A budai káptalan előtt a német Eglolf királyi számszerijmester és fia, János Ercsey Vilmos fia Jánosnak eladja tíz márkáért a Nagyszigeten levő Ábrahámberke (másként Ceketeluke) [Ceketelke] nevű föld fele részét, a 'tana'-val, a Chypkezug-(Csipkesziget)-gal és Fuenzygettel együtt. Határa: villa Sancti Martini felől kezdődik a nagy völgy mellett levő Humukteteu hegyenél. S a határ a hegyen halad végig Iu folu rétéig, majd a Dunáig, új határjelekkel ellátott s a szomszédoktól elválasztott földig.” Az oklevél a birtokhatárt pontos földrajzi nevekkkel jelöli ki, ezért hiteles az állítás: a későbbi Szigetújfalu elődjéről van benne szó. A Nagysziget pedig azonos a Csepel-szigettel.

6 „A budai káptalan előtt ns. Zenthivani Imre diák megtudván azt, hogy a néhai Thorombytas Tamás Wyfalwn, a Csepel-szigeten lévő háza, amelyben addig ő lakott, néhai Wyfalwi Pálffy Lukács nejt, Borbála asszonyt illeti, azt neki átadja.”

7 „1552: Wýfalw 16 portával”

8 Káldy-Nagy fordításában a falu neve új változatban olvasható: „Újfalva 30 családfővel 4705 akcse adót fizetett. Szultáni hász birtok.”

9 <http://nektar.oszk.hu/en/manifestation/1018126> (2012. 11. 01.)

10 „1465. augusztus 29. I. Mátyás k. ítélelevelének töredéke, amely szerint Kiskevi, másként Szent-ábrahámteki város rác lakói panaszt emeltek Ujfalvi Imre királyi kürtös ellen, hogy az elmúlt nyáron a város területéhez tartozó, királyi adományozás által nyert birtok egy részét saját ujfalvi birtokához csatolta (...)”

saját fajtájukbeliekhez. A Rákóczi mozgalma alatt aztán súlyos csapást szenvedtek az újfalusi németek.” „(...) Újfalu (Szigetújfalu) 1708 körül települt svábokkal, földesura Savoyai Eugen herceg. Van 16 jobbágya (...). Az összeírtak német nevűek” (Ikvai 1977: 149–150).

„Lejebb egy mérföldnyire esik az újfalusi sziget („[...] insula Ujfalvensis [...]”), az azonos nevű faluról elnevezve (...). Ezzel az újfalusi szigettel szemben a folyón túl Ercse alatt tűnik fel egy kisebb sziget (...)” (Ikvai 1977: 135).

Bél könyvében (1737) az akkor még tekintélyes és hajdan fejedelmi méretűnek feltételezett monostor romjait is részletesen leírja. „A XVIII. sz.-i okleveles adatokból egyértelműen kiviláglik, hogy az Újfalusi-szigeten levő rom Ercsi bencés monostorával azonosítandó” (Entz 1965: 241).

Ma már az Újfalusi-sziget sem létezik, s a monostor romjai is az enyészetei lettek. Minden történeti munka azonban, amelynek szigetújfalusi vonatkozású leírásában (esetleg fordításában) a szigetet, ahol a hajdani monostor épült, megemlíti, a falu nevéből képzett melléknévi előtagot *újfalusi*-nak írja.

Az Újfalusi-sziget mára beolvadt a Csepel-sziget testébe. Neve ma *Újfalusi-erdő* néven él tovább. A Kartográfiai Intézetnek a hivatalos (1 : 10 000 méretarányú, tehát nagyon jó felbontású) térképén is így szerepel.¹¹

Egyébként a falu elnéptelenedése előtt sem volt sohasem közvetlenül a monostor mellett, mert joghatóságilag a monostor az Újfalusi-szigettel együtt magánbirtokként Fejér vármegyéhez tartozott a XVIII. század elejéig, Újfalu pedig Pest megyéhez. Az Árpádok alatt királyi birtok volt.

Úgy tűnik, a közvéleményben élő vélekedéssel ellentétben a monostor romjai sem a Dunában, hanem a Duna-parti révész-, valamikori erdész- és kertészház, valamint a hordalékföld alatt vannak. Szonárral készített felvétel alapján bűvárrégészek ma úgy sejtik, hogy a Dunában valószínűleg egy római kori erőd kikötőjének maradványai pihennek.

2.2. Szigetújfalu¹² – másfél éves koromtól ott nővén fel – a szülőfalu szerepét tölti be életemben. Ugyanazért és ugyanúgy, mint amiért és ahogyan Petőfi Sándornak Kiskőrös helyett Kiskunfélegyháza volt az.

1995 decemberében (férjem¹³ januári halála után) a JPTE Bölcsészettudományi Karáról karkedvezményes nyugdíjaztatásomat kértem. Harminchárom évnyi távollét után, 1996 kora nyarán ideiglenesen hazaköltöztem Újfaluba.

2.3. Mindig is szerettem ezt a falut. Nem volt hát semmi gondom a lakhelyváltással.

11 Felújította és az EOTR-be átdolgozta a Kartográfiai Vállalat 1982-ben. Sokszorosította a MN Térképészeti Intézet 1986-ban. A sokszorosítási engedély száma: 6913/1981. FÖMI.

12 Szigetújfalu mai nevét véglegessé kristályosodott helyesírással hivatalosan valószínűleg A község- és egyéb helynevekről szóló, 1898. évi IV. törvénycikk alapján kapta (Hajdú 1982: 143). Ennek a törvénycikknek elsődleges célja az volt, hogy minden magyarországi településnek egyetlen hivatalos neve legyen, azonos nevűek pedig ne forduljanak elő az országban. Az immár hivatalossá vált név pedig egyértelműen azonosítsa őket. A többszörösen előforduló község- és helyneveket ezzel az intézkedéssel az ország területén kiküszöbölték.

13 Fülel-Szántó Endre (1924–1995).

Ám falusi mindennapjaimat élve meglepődve tapasztaltam, hogy Újfalú lakóinak zöme tart az akkor már második ciklusát töltő polgármestertől. Az emberekben többnyire ambivalens érzések kavargtak vele szemben. Részben pozitívan viszonyultak hozzá, és sok tekintetben hálások is voltak neki. A hála valószínű szorgalmából, a lakosság praktikus életvitelének folyamatos megkönnyítéséből, a közelet szervezésében való tájékozottságából, azok megoldásában rátermettséget bizonyító problémamegoldó-képességéből fakadt. Ugyanakkor a falu első embere a település mindennapjainak irányításában gyakran nyilvánult meg a saját ízléséhez igazodás elvárásával a lakossággal szemben – lévén öntörvényű ember. Ilyenkor (főként az 1948 után kezdődő kurzust már átélte) idős embereket hatalmába kerítette a félelem. „A törvény én vagyok!” szellemének megvalósulhatóságától tartottak elsősorban. (Ne felejtjük el: 1990 óta nem telt el még hat egész esztendőnyi idő sem!)

3. Újfalusi vagy újfalui?

3.1. Már az első faluban töltött napoktól kezdve elképedve hallottam, hogy bizonyos helyzetekben Szigetújfalú nevéhez az emberek egy részének beszédében – főként azokéban, akik egy-egy falubeli közösség tisztségviselői voltak – melléknévi származékszó használatok a község nevében az *-i* melléknévképző, nem pedig annak *-si* változata hangzik el. Vagyis én a szülőfalumtól távol töltött évek alatt *szigetújfalui* lakos lettem a *szigetújfalusi* helyett. Egyszerűen nem értettem, hogy vesztetett ki ilyen következetességgel Újfalú lakosaiból – nemzetiségi hovatartozás nélkül – a korábban kitűnően működő ép nyelvérzék.

Egy alkalommal egy rendezvény után megkérdeztem az ott megnyilatkozó pedagógusokat, miért mondják a melléknévi származékszót ebben a változatában. A válasz az volt, hogy korábban kaptak egy leíratot, amelyben szigorúan meghagyták nekik: ezentúl ezt így kell mondani is, írni is. Panaszolták, hogy nagyon nehezen álltak át erre, de most már igen, és folyamatosan nagyon ügyelnek arra, hogy az előírt változatot el ne tévesszék.

Ugye nem kell mondanom, hogy nem sokáig kellett kutakodnom, honnan származott a leírat? Maga a forrás – vagyis a polgármester úr – árulta el egy egyenesen neki-szegezett kérdésemre. Persze csupán annyit: ő járt utána településszociológia szakot végezvén nyelvész előadójánál annak, hogy melyik a helyes variáns. Hiába vezettem le neki, miért téved az, aki az *újfalui* változatot preferálja az *újfalusi*-val szemben. Válasza az volt: „Nem baj, én továbbra is így mondom, mert nekem ez jobban tetszik!”. Döntésével és fáradhatatlan javítgatásaival kötelező erővel próbálta megváltoztatni az egész falu addig ép közösségi nyelvhasználatát.

3.2. Én viszont úgy döntöttem: fölveszem a kesztyűt. 2000. december 12-én magánlevélben megkérdeztem Grétsy Lászlót. Válasza – legnagyobb bánatomra – Szilágyi tanár úrnak az írásunk kezdő mondatában idézett gondolatát támasztotta alá.

3.2.1. Grétsy László levelében ugyanis közölte: „Nem csodálom, hogy fülének és szívének egyaránt kedvesebb, rokonszenvesebb a *szigetújfalusi* forma, mint az újabban szokásossá vált *szigetújfalui*. Az előbbin hazai íz érződik, a másik ellenben semleges, távolságtartó. (...) Az utóbbi évek nyelvhasználatára egyértelműen arra utal, hogy a helynevekben a változatlan alapforma megtartása a legfőbb cél, illetve az, hogy ilyen módon ki

lehesen küszöbölni minden kétértelműséget, félremagyarázást, téves következtetést”. Ám azt is rögtön hozzátette: „(...) itt, a Szigetújfalu név esetében igazán semmilyen félreértésről nem beszélhetünk” – és ebben vele első és utolsó megállapítását illetően egyetérttek. Az alább következőkkel viszont nemcsak nem értek egyet, hanem álláspontjával kifejezetten ellentétes véleményen vagyok: „Tehát hiába a jó szándék, nem javasolhatom, hogy szembeszálljanak a korstílussal. Magánhasználatban igen, ahhoz mindenkinek szíve joga, de bélyegzőn, hivatalos használatban nem. (...) Ugyanis az egyéni nyelvszokáson, sőt egy-egy csoport nyelvszokásán kívül van korstílus is, s azzal nagyon nehéz eredményesen szembeszegülni”.

3.2.2. Mi, Szigetújfalu lakosainak többsége azonban nem semlegesnek és távol-ságtartónak, hanem kifejezetten idegennek érezzük ezt a számunkra új változatot. Az újabb, kizárólagosságot megkövetelő nyelvhasználati formát az 1984-ben megjelent, *A magyar helyesírás szabályai* tizenegyedik kiadása tartalmazza. Ám nem szövegszerű megfogalmazással hozza ezt a nyelvhasználó tudtára, hanem csupán azzal, hogy a földrajzi nevek helyes írásmódját tartalmazó szabályokban (174–184. pont a 68–75. oldalon) a melléknévi származékszókat és azok helyesírását kizárólag *-i* képzővel alkotott változatokkal példázza.

3.2.3. Ennek az alakváltozatnak a hivatalos nyelvhasználatban történő kötelező alkalmazása azonban nem a korstílus változásának terméke, hanem – Grétsy László szavainak tanúbizonysága szerint is – (a szabályalkotók szándékát megvalósítandó) a helységnév szótöve pontos kikövetkeztethetőségének „kényszerzubbonya”. Akkor is, ha épelméjű nyelvhasználó a *-falu* utótagot tartalmazó helynevekben tévesztést a *-si* képzővel alkotott származékszóból nem követhet el – még Grétsy tanár úr véleménye szerint sem.

3.2.4. Hát akkor miért kell (és egyáltalán hogyan lehet?) a nyelv önálló életébe oly mértékben beleavatkozni, hogy a közösségek által régtől használt és évszázadok alatt (a XV. [!] század óta) megszokott, szabályos képzőváltozattal alkotott származékszó kizárólag az idiolektusra szoríttassék vissza? Vagyis sem feliratban vagy cégszerű megnevezésben, sem nyilvános összejevetelen elhangzó megnyilatkozásokban, tehát sem az élőnyelvi, sem az írott nyelvváltozat egyetlen hivatalosnak minősíthető megnyilvánulásában sem alkalmazható.

3.2.5. Hivatalosan, tájékozottan és szabályosan (mi több: intelligensen) visszavonhatatlanul *újfalu*iak lennénk ma itt mi mindannyian Szigetújfaluban, őslakosok és újonnan beköltözöttek egyaránt?

Csak azért, hogy a helyesírás szabályai közelítsék (az egyébként érthető) tendenciát: a kivételek halmaza minél alacsonyabb telítettségű mutatóval rendelkezzen? Ez utóbbi törekvés ugyan érthető, de véleményünk szerint nem azon az áron, hogy faluközösségek nyelvhasználatából egyik napról a másikra egy régtől és gyakran alkalmazott nyelvi elem a helységnév alapalakjának kikövetkeztethetősége miatt stigmatizáltassék.

3.2.6. Ez a konok következetesség már a nyelvi diktatúra szelleme. A problémát pedig következményei felől közelítve elmondhatjuk, hogy a megnyilatkozóknak kellemetlen érzést okoz, a kommunikációban fennakadást, zavart, nehézséget idézhet elő. Ezt az általam megkérdezettek nyíltan be is vallották. Az akadémiai bizottság által hozott döntés, vagyis egy morfémaváltozat használatának korlátozása, esetünkben köznyelvi

szinten a *-si* képzőváltozat helységnévhez kapcsolásának tiltása valójában annak egy meghatározott halmazból történő kiebrudalása. Ám ez a gyakorlat a nyelvhasználót elbizonytalanítja. Spontán és gördülékeny megnyilatkozás helyett a beszéd procedúrájában hezitáláshoz, ezért akadozó, töredezett nyelvi produktumokhoz vezethet.

3.2.7. Grétsy tanár úr levele tartalmának ismertetése után a falu plébánosa rögtön meg is kérdezte: „Ez tehát azt jelenti, hogy a templomi hirdetésekben kötelező a hivatalos változatot, vagyis az »újfalui« melléknevet használnom? És a prédikációimban? Vagy egy kedves meghívás oltár mellől elhangzó tolmácsolásakor?” A plébános úrnak (és nemcsak neki) nyilvános szereplésekben adódó dilemmáit hirtelen és azonnal kell eldöntenie. Így a természetes beszédfolyam szakadozottá válhat. S azt gondolom: a kommunikációs szituációk erre utaló példáinak sora szinte vég nélkül folytatható lenne.

3.3. Ám ha egy öntörvényű ember – hatalmi pozícióban lévén – könyörtelenül és következetesen irtja a *-si* morfémával képzett változatot, akkor (a központi és a) saját akarátának érvényesítéséhez netán még tények hamisítására is ragadtathatja magát. Másokat is asszisztálásra készítette ehhez. Különben „Aki nem lép egyszerre, / nem kap rétest estére (...)”. A fenti gondolat bizonyítására lássunk két példát!

3.3.1. A 2000-es évek elején a falu közvéleménye úgy tudta: Szigetújfalu település-elődjének első okleveles említése 1303-ban tűnik fel Eglolf mester ábrahámberki birtokának határjárásában: „uilla Iufolu”.¹⁴

Ám a sors iróniájaként 2002 őszén önkormányzati választások voltak megint. Polgármester úr logikája szerint pedig: ha 1303-ban oklevélben említik Újfalut, akkor már 1302-ben is léteznie kellett a településnek. Áthelyezte tehát az ünnepség időpontját: minden szokásrenddel ellentétben egy évvel korábbra hozta a község első okleveles említésének ünnepségsorozatát. S mindehhez udvartartása (tudtommal) szó nélkül segédkezett.

Hogy mindez adathamisítás, s ezzel Újfalu közvéleményének tudatában a község első okleveles említésének évszáma 1302-ként rögzül? Számít ez valamit?!

3.3.2.1. Lássuk, hogyan nyilvánul meg „kottára” ugyanez az attitűd a község német megnevezésének eldöntésében: az *Inselneudorf* kontra *Ujfluch* problémára adott válaszban. Hiszen a konfliktus részben rimel az *újfalusi* – *újfalui* alakváltozatok szembenállására.

Az alapprobléma: a települési önkormányzat a falu német nevéként 2000 utolsó harmadáig foggal-körömmel az *Inselneudorf* (tükörfordításként keletkezett) alakot preferálta. A megnevezés bibliográfiai adatként egyetlen könyvben, Hutterer Miklóséban lelhető csak fel (Hutterer 1963). A korábban (eme szakmai szempontból máig érthetetlen forma alapján) kialakult szokásra hivatkozva a települési önkormányzat képviselőinek többsége mégis e mellett a név mellett tette le a kisebbségi önkormányzattal szemben a voksát. Holott a német őslakosság önmaga települését nyelvjárásának (vagyis anyanyelvének) használata során mindig is *Ujfluch*-nak hívta. A kérdés eldöntésének véglegesítéséhez 2000 szeptemberének végén három kitűnő szakvélemény érkezett a kisebbségi önkormányzat kérésére: Erb Mária egyetemi docens (ELTE Germanisztikai Intézet), Sasi Attila okleveles térképész és Reuter Camillo, a földrajzi nevek problema-

¹⁴ A település nevének az oklevél szövegrészletében olvasható írott alakja (5. lábjegyzet: „Iufolu”) valószínű korabeli véletlen betűfelcserélés következménye.

tikájának kiváló szakértője tollából. A szakemberek írásaikban egyértelműen a német őslakosság település-megnevezésének (vagyis az *Ujfluch* névnek) a hivatalossá tétele mellett tették le a maguk részéről a garast. Álláspontjukat nyelvészeti érvekkel is alátámasztva, a kisebbségek attitűdrendszerét is figyelembe véve, tehát szociálpszichológiai érvrendszerrel is indokolva, valamint sok-sok gyakorlati példával illusztrálva azt.¹⁵

3.3.2.2. Mi történik hát három ilyen felkészült szakértő példás gondossággal, szakszerűen megfogalmazott állásfoglalásának kézhez vétele után községünkben? A siker – első pillantásra – tökéletesnek látszott. A szakértői vélemények érvei ugyanis oly egyértelműek voltak, hogy a települési önkormányzat képviselő-testületének ügyrendi bizottsága is meghajtotta fejét előttük. A képviselő-testület pedig a 2000. október 18-án megtartott ülésén az *Ujfluch* név hivatalos használata és a falu határában kitett helységnévtáblákon ennek rögzítése mellett döntött. (A határozat száma: 90/2000.(X.18.) sz. KT határozat.¹⁶)

Polgármester úr azonban az eredménytől bánatos volt. Ezért a következő testületi ülésen (2000. november 29-én) mindkét német megnevezés megtartása, ill. mindkét német névnek gyakorlatilag tetszés szerinti használati lehetősége mellé állította a képviselőket (108/2000. (XI.29.) sz. KT határozat).¹⁷

Így aztán mind a mai napig az a faramuci helyzet áll fenn, hogy ki-ki ízlése szerint választ a két változat (*Ujfluch*, ill. az *Inselneudorf*) között a község német megnevezésére.

3.4. „A kettősség a »szabályt követők« és a »hagyományörzők« értelmetlen viszályát szülheti” – írta magánlevelében 2000-ben Grétsy tanár úr (majd az események további bonyolódása után később Kontra Miklós is ugyanerre a gondolatra jutott). Ma már bizonyos, hogy nem szülheti, hanem meg is szülte, egyes fejekben pedig zűrzavart idézett elő. Hiszen mindenki, aki *-si* változattal képzett melléknevet tartalmazó írást adott le a polgármester úr 2010-ben történt leváltásáig az önkormányzathoz, úgy járt, hogy a szövegben ő színes filctollal vastagon áthúzta az *újfalusi* alakot, bármilyen vonatkozásban szerepelt is az az irományban.

3.4.1. Az Országos Széchényi Könyvtár katalógusában¹⁸ található bibliográfiai leírás híven tükrözi az „újfalusi nyelvzavart”:

Újfalusi trombitás: önkormányzati lap/kiadja a Szigetújfalu Képviselő Testület
[!]; fel. szerk. Matula Gy. Oszkár, 2000. márc. – (2012. 11. 01.)

Megjegyzés-ként a fentiekhez a leírás később ezt fűzi hozzá: „Kolofonban a cím sajtóhibásan szerepel: újfalui trombitás (2003) Aktuális alcím: önkormányzati lap Közre-

15 Lásd Mellékletek!

16 A határozat szövege: „Szigetújfalu Önkormányzat Képviselő-testülete a Német Nemzetiségi Önkormányzat kérelmére hozzájárul ahhoz, hogy Szigetújfalu község nemzetiségi nevét Ujfluch-ra változtassa a jelenlegi Inselneudorf helyett.” Szavazatarányok: 5 igen, 2 nem, 2 tartózkodás.

17 Kilenc egyhangú szavazattal „Szigetújfalu Önkormányzatának Képviselő-testülete a 90/2000 (X.18.) számú határozatát kiegészíti azzal, hogy a község Ujfluch elnevezése a Szigetújfalu és tükörfordításának megfelelő Inselneudorf helységnév-tábla mellett harmadik feliratként kerüljön kifüggesztésre. Határidő: értesítésre azonnal. Felelős: Varga József”.

18 <http://nektar.oszk.hu/en/manifestation/1019126> (2012. 11. 01.)

adó: Szigetújfalu Önkormányzat Képviselő-testület (-2001), Szigetújfalu Önkormányzata (2002-) Megváltozott megjelenési adatok: Szigetújfalu: Önkormányzat (2002-)" (2012. 11. 01.)

De nemcsak a világhálón találkozunk efféle következetlenséggel. A faluújság címe 2007. februárjában létrejöttétől kezdve (és mind a mai napig is) a szokásos: Újfalusi Trombitás. Ám a kolofonban ekkor az alábbiakat olvashatjuk:

Kolofon: 2007. február: Újfalui Trombitás Önkormányzati lap
Kiadja: Szigetújfalu Képviselő Testülete

Az, aki ezt az állapotot (ráadásul a nyilvánosságnak tálalva) eltűri, nem nevezhető épenséggel a nyelvhelyesség éber helybéli őrzőjének.

3.4.2. A „cenzor” lelki terrorja egyeseknél már akkor is működött, ha egy szöveg éppen megszületni készült. Horváthné Engert Mária magánkiadásban megjelent könyvében például forrásának írásmódját megváltoztatva a Tamás nádor által alapított monostor helyszínét egymás után háromszor – mintegy említő név szerepében – „újfalui sziget”-nek írja, a gyarapodó új falu épülő kőtemplomát pedig „szigetújfalui”-nak aposztrofálja (Horváthné Engert 2000: 9-10). Mindegyik esetben gondosan ügyelve arra, hogy a szerkezetek megfogalmazásakor a melléknévképzőnek kizárólag az *-i* változatát használja. Amikor azonban a 11. oldalon saját gondolatként rögzített szöveget ír le, (valószínű önkéntelenül) már a *-si* alternánssal fogalmaz: „(...) az újfalusi templom Szent Lénárd tiszteletére (...)” (Horváthné Engert 2000: 11).

Az ugyancsak Szigetújfaluban felnőtt hölgy igyekezete azt példázza, hogy a megszo-
kás nagy úr: a tévesztést az írott szöveg sem segíti bombabiztosan elkerülni.

4. Még egy szakvélemény

Ennyi konfliktussal a mindennapokban elhatároztam hát, hogy az *újfalusi* – *újfalui* alakváltozat ügyében az egyik legilletékesebb hivatalos szakemberhez, az MTA Nyelv-
tudományi Intézet Élőnyelvi Osztálya vezetőjéhez, Kontra Miklóshoz fordulok.

A következő választ kaptam:¹⁹

Tisztelt Asszonyom!

Kérdésére, hogy a falujukban hagyományosan használt *szigetújfalusi* melléknév és az újabban, főleg hivatalos iratokban előforduló *szigetújfalui* szó közül melyik a helyes, a következőket válaszolhatom. Válaszom első része általános megállapításokat tartalmaz, a végén kérdésére konkrét választ igyekszem adni.

Az első megfontolásra érdemes, de nem eléggé közismert körülmény az, hogy A *magyar helyesírás szabályai* című szabálygyűjtemény a Magyar Tudományos Akadémia kiadványa, ami helyesírási szabályokat tartalmaz, de nincs semmilyen jogszabályi vagy törvényi funkciója. Ebből következik, hogy a helyesírási szabályok megsértése nem járhat semmilyen szankcionálással, büntetéssel. (Más kérdés, hogy például az iskolai diákok helyesírási hibáit a tanárok alacsonyabb osztályzattal értékelik. Az is közismert,

19 Budapest, 2001. március 2.

hogya a helyesírási szempontból hibás iratok íróit mások esetenként megszólják, olyankor is, amikor egy nyelvész ezt nem tenné.)

Közismert tény, hogy helyesírási szabályzatunk sok szempontból képezi állandó kritika tárgyát. A kritika néha azért éri a szabályzatot, mert túl bonyolult, megtanulása és alkalmazása sokak számára nehezen megoldható, vagy egyenesen megoldhatatlan feladat. Van olyan része is a szabályzatnak, amelyet a magyarországi felnőtt lakosság kétharmada nem tud alkalmazni (a szabályzat szerint hibás *útas* szót nem javítják a „szabályos” *utas*-ra), de van olyan is, amelyet hazánk felnőtt lakosságának 97,7%-a képtelen alkalmazni, például a „szabálytalan” *utitárs* szót nem javítják *útitárs*-ra.

A helyesírási szabályzatot azért is szokta kritika érni, mert esetenként következtelen. Például 1954-től 30 éven át a szabályzat a *zsíroskenyér* szót egybeíratta, de a *vajas kenyér* két szóban írva volt „szabályos”. Az ilyen következtelenségek az embereket joggal bosszantják fel, és sajnos ma sem példátlanok. Az utóbbi évtizedben sokan szolgáiban követték a helyesírási szótárt abban, hogy a *kompatibilis* szót hosszú *í*-vel írták (számos könyv címében is), ma pedig – ha követik a *Magyar Helyesírási Szótár* 1999-i kiadását (Akadémiai Kiadó) – rövid *i*-vel írják a szót, mert a szótár szerkesztői a legújabb kiadásban csendben kijavították az előzőben elkövetett hibájukat.

Ami a *szigetújfalusi* avagy *szigetújfalui* kérdést már közelebbről érinti, az elsősorban a nyelvi hagyomány és az akadémiai szabályzat közt időnként feszülő ellentét. Nyelvtudósok is jól tudják azt, amit kisebb-nagyobb nyelvi közösségek tagjai náluk is jobban, hogy a helyi norma – például a helynevek használatában – eltérhet a nem helybeliek nyelvszokásától. Sátoraljaújhely lakosai, ha hazautaznak, *Újhelybe* mennek, de a nem odavalók *Újhelyre*. Ha egy szigetújfalusi ember a Heves megyei Noszvaj nevű faluba tartó buszra száll, s megkérdi a sofőrt, hogy *Noszvajba megy a busz?*, a noszvaji sofőr kijavítja: *Nem Noszvajba megyünk, hanem Noszvajra!* A Győr-Sopron-Moson megyei Mihályi község helybeli nyelvi normája szerint az ottaniak *Mihályiban* élnek, de a nem odavalók, így országos napilapok újságírói is, gyakran a *Mihályin* ragozott alakot használják, ami a helybeliek nemtetszését váltja ki, s egyben azt is mutatja számukra, hogy az újságíró nem közülük való, hiszen nem ismeri a helyi nyelvszokást. Személyes tapasztalatból is tudom, hogy a Tahiban élő helybeliek *tahisi* emberek, és ezt ha leírják, így is írják – ellentétben a Helyesírási szabályzat szerint írandó *tahi emberek*-kel.

Az az érvelés, hogy a helységnevek alapformáját lehetőség szerint változatlanul kell hagyni a toldalékolt változatokban is, helyeselhető akkor, amikor – ha ezt nem tennénk – félreértés keletkezhetne. Például: *Veresegyház* – *veresegyházi*, de ha *Veresegyháza* lenne a település neve, akkor a *veresegyházai* alak lenne kívánatos. *Szigetújfalu* esetében azonban ennek a kívánalomnak az érvényesítése fölösleges, mert a *szigetújfalusi* szó hallatán vagy olvastán senki nem gondolná, hogy a falu neve *Szigetújfalus*.

A magyar nyelvi hagyomány (vagy nyelvszokás) szerint a *-falu* utótagú helynevekből *-falusi* mellékneveket képzünk. Ezt az is mutatja többek közt, hogy a budapesti telefonkönyvben 80-nál több *Újfalusi* vagy *Újfalussy* nevű előfizetőt találunk, de egyetlen *Újfalui*-t sem.

Konkrétan kérdésére a következőket válaszolom. Ha az Ön falujában a helybeli emberek magukat hagyományosan *újfalusi*-nak nevezik, ezt a hagyományt célszerű tiszteltetben tartani, megőrizni, nem megsérteni. Szerencsétlennek tartanám, ha az emberek

beszédben *újfalusi*-t használnának, de írásban *újfalui*-t, mert az ilyen írásmód fölösleges viszályt szülhet. Nemkívánatos, de lehetséges következménye lenne ennek a kettősségnek az is, hogy az egyik alakot használó emberek a másik alakot használókat leszólnák, esetleg maradinak vagy újdondásznak titulálnák. Ráadásul ez a viszály az *újfalui*-t írásban használóknak egy szolgálai szabálykövetéséből fakadna: olyan szabályt követnének, aminek írói nem ismerik a helyi nyelvközösségek úzusát; arra tehát, ha akarnának, sem lehetnének figyelemmel.

Számomra kétségtelen, hogy az *újfalui* alak használata semmivel sem »helyesebb« az *újfalusi* használatánál, s aki az előbbit írja, semmivel sem »műveltebb« annál, aki *újfalusi*-t ír. A kettősség a »szabályt követők« és a »hagyományőrzők« értelmetlen viszályát szülheti. Amint a *Mihályiban* és *Sátoraljaújhelyben* élő emberek nem kezdenek *Mihályin* vagy *Sátoraljaújhelyen* alakokat használni csupán azért, mert a nem közük valók ilyen alakokat mondanak és írnak; ugyanúgy indokolatlannak tartanám, ha Szigetújfalu lakosai a helyi hagyományt elhagynák az idegenek helyesebbnek vélt nyelvhasználata kedvéért.

4.1. Hiába támasztotta alá Kontra tanár úr szakvéleménye is az én érvelésemet, a falu hivatalosságaival már nem is kíséreltem meg formális keretek között azt ismertetni. A levél tartalma csupán az érintettek egy részéhez jutott el – informális úton; többnyire magánbeszélgetésekben.

2001-re ugyanis a személyeskedés a faluban olyan szintre emelkedett (süllyedt?), hogy jómagam ennek mértékét már nem kívántam sem növelni, sem gyakorolni.

4.2. Azt, hogy ma a „Trombitás”-ban ki használja tudatosan az *-i* képzővel alkotott származékszót, ki pedig tízegynéhány év alatt sem tudta a közösségi nyelvhasználatól idegen változatot megszokni, csak egy fölmérés tudná igazolni. Az azonban tény, hogy a két variáns használata a faluújság írásaiban kezdettől fogva igen tarka képet mutat(ott).

A szóbeliségben ma már újra az *újfalusi* változat dominál. Az *újfalui* variáns – információim szerint – csak a leghűségesebb „fegyverhordozók” aktív szókincsében él tovább – és az ...

4.3.1. ... intézménynevekben. E műfaj szolgálai szabálykövető volt is, maradt is. Néhány példa:

Szigetújfalui Szent Lénárd Római Katolikus Egyházközség
Szigetújfalui Önkéntes Tűzoltó Egyesület
*Szigetújfalui Általános Iskola*²⁰

4.3.2. A nevében a *-si* változatot feltüntető szervezet, intézmény, vállalkozás a faluban tudtommal ma sincsen. Egyetlen kivétellel:

Újfalusi Vendégház (Szigetújfalu) www.internet-telefonkönyv.hu (2012. 11. 01.)

A honlap informáló szövege is kifogástalan a nyelvhasználat szempontjából (is). (2012. 11. 01.)

20 A ma a „Móra Ferenc Általános Iskola” nevet viselő intézményt 2004. április 30-áig hívták így.

Ám ha a www.szallaskiado.hu honlapon szeretnénk tájékozódni, már a címben is akad okunk a bosszankodásra: „Szigetújfalu Vendégház, Szigetújfalu szállás” – kezdi a tájékoztató. S azután a szöveg minden földrajzi nevének írott képe tovább borzolja az olvasó kedélyét. A „Szigetújfalui Vendégház” szerkezet pedig megadja a kegyelemdőfést (2012. 11. 01.).

4.3.3. Aki azonban ragaszkodna a hagyományos (az 1984 előtti) alakváltozathoz, cselhez folyamodik: hátravetett jelzőként a község hivatalos nevét használja specifikumként. Például:

Német Nemzetiségi Kultúregyesület, Szigetújfalu
Insula Caritas, Szigetújfalu

Más megoldások:

- a község nevét toldalék nélkül helyezik a mozaikszó elé: *Szigetújfalu KSE* (A mozaikszót feloldva tökéletesen szabályos szerkezetet kapunk: *Szigetújfalu Község Sportegyesülete*.)
- a község neve raggal toldalékolva eleme a szervezet nevének: *Polgári Kör Szigetújfaluért Egyesület*

4.3.4. A kettősség zavara azonban továbbra is érvényesül. Például az Újfalusi Trombitás 2010. november–decemberi számában (a községnek a www.szigetujfalu.hu/ domain név alatt található honlapján olvasható [tehát hivatalosnak minősíthető] névtől eltérően) különböző intézményneveknek alábbi változatait találjuk:

- hivatalos név (a honlapról): *Szigetújfalui Német Nemzetiségi Táncegyüttes*
- a faluújság főt jelzett számában: *Német Nemzetiségi Néptánccsoport Szigetújfalu*
- hivatalos név (a honlapról): *Szigetújfalu Község Települési Német Nemzetiségi Önkormányzat*
- a faluújság főt jelzett számában: *Német Nemzetiségi Önkormányzat Szigetújfalu*

(Ráadásul a honlapon közzétett jegyzőkönyvrészlet a 2010. október 13-án megtartott alakuló ülésről a hivatalosan elvárt melléknévi változatot tartalmazza: „[...] a magyarországi német kultúrkincset, különösen a szigetújfalu it megismerjük és megőrizzük [...]”) (2012. 11. 01.)

4.4. A sort folytathatnánk, hisz a kavalkád még napjainkban is tart. A melléknévi változatok használata, keveredése és elkerülésük igyekezete a faluújság szövegeiben szinte vég nélkül hullámzik. Hogy ez az állapot mikor tisztul, nem lehet kiszámítani, megbecsülni sem.

5. Rakoncátlan magyarok

Sok *-falu* végű helynevünk van, s az ilyen települések lakói is ugyanazon kétségek között őrlődhetnek, mint a szigetújfalusiak – ha náluk is vannak, akik adnak a magyar nyelvhelyességre, sőt meg is követelik annak érvényesítését. A hosszú ideje a mura-

vidéki magyarok között élő s tanító Kolláth Anna (2005: 94) jól érzékelteti az ilyen nyelvművelés hatásait: „A második példában az előíró nyelvművelő tevékenység »hatékonyasága« már látszik valamelyest: a *-falu* utótagú földrajzi nevek *-i* képzős változata ugyanis a nyelvhasználat minden színterén a *-falusi* változatban élt a Muravidéken: pl. *hosszúfalusi*, *völgyifalusi*. (A helyesírási ellenőrző program mindkettőt aláhúzza.) Ma már a Népújágban szinte kivétel nélkül a szabályosnak elfogadott *hosszúfalui* típusú változat olvasható. De érdekes a jelenség flexibilitása a beszélt nyelvben. Saját magam életem meg, hogy hivatalosan, tehát egy rendezvény megnyitására az igazgató a *hosszúfalui* faluotthonban megjelent vendégeket köszöntötte, majd két mondatnál később saját *hosszúfalusi* származásáról beszélt (a beszédhelyzet és a téma összefüggése a nyelvváltoztatással). Itt a beidegződésen kívül az érzelmi kötődést kell hangsúlyoznunk, aminek következtében a közmagyar standard a privát szféra legmélyebb szintjein nem tudta »kikezdeni« a változatot. Az egyik ebben a kérdésben érintett volt hallgatóm így fogalmazott a muravidéki kontaktusváltozatokkal foglalkozó szakdolgozatában: »Véleményem szerint el kell fogadnunk a *-si* képzős változatot (a megkérdezett középiskolások 90%-a tartotta ezt helyesnek) – informális szituációban –, tehát hagyjuk békében, mert úgy gondolom, ez olyan, mint valakinek a neve. Én eddig úgy tudtam, hogy *völgyifalusi* vagyok, de most már csak a *völgyifaluiakról* olvashatok, illetve hallhatok. Úgy érzem, mintha léteimet vonná kétségbe« (Horvat 2001: 45)».

Az egzisztenciális agresszióknak ez az érzete – talán föltételezhetjük – olyan következménye a nyelvvédő-nyelvművelő cselekedeteknek, amelyekre a nyelvművelők s nyomukban a nyelvvédő mozgalmárok talán sosem gondolnak. Amikről tán fogalmuk sincs. Eszükbe sem jut, hogy magyarként más magyarok nyelvi jogait sértik meg. Ők csak a „helyes” nyelvhasználatot igyekeznek terjeszteni, s mert tudják, mi a helyes, a következményekkel nem is kell számolniuk. Így aztán néha a magyarországi felnőtt lakosság kétharmadának vagy annál is nagyobb részének akarják megváltoztatni nyelvi ítéleteit és beszédét (Kontra 2003). Szigetújfalu esetében ez a nyelvvédő-nyelvművelő akció a falu teljes lakosságát, aprajával-nagyjával együtt kb. 2100 embert vett célba.

Sokan vélik úgy, hogy a magyarok bajainak egyik forrása az, hogy rakoncátlanok. Nem tartják be a szabályokat. Még a nyelvhelyességi szabályokat se tartják be. Ezek némelyike ugyan ostoba szabály, mint például az *-újfalui*-szabály, de szeretnénk hinni, hogy létrejöttükre és működ(tet)ésükre is igaz Szilágyi tanár úr azon Murphy-szabálya, mely szerint „Ha valamit közönséges emberi ostobasággal meg lehet magyarázni, akkor nem szükséges okvetlenül még rosszhiszeműséget is feltételezni.”²¹

Hivatkozások

- A magyar helyesírás szabályai* 1984. Tizenegyedik kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- A Magyar Korona országainak helységnévtára*. 1903. Budapest.

21 http://mnytud.arts.klte.hu/szilagyi/szimp_embertud/index.html, 12. előadás, 2. rész, 23:02 perc (2012. 11. 01.).

- Bakács István 1982. *Iratok Pest megye történetéhez: oklevélregeszták 1002–1437*. Pest Megyei Levéltár, Budapest.
- Bártfai Szabó László 1938. *Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig*. Budapest.
- Bel, Matthias 1735–1742. *Notitia Hvgariae novae historico geographica*. I–IV. Viennae.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 2011. A kárpátaljai magyar személynevek átírásának és használatának kérdésköréről. *Magyar Nyelvőr* 135: 414–422.
- Cserniczkó István 1997. Meddig terjed a nyelvművelés kompetenciája? *Pánsíp* 1997/1: 26–27.
- Cserniczkó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest.
- Entz Géza 1958. Pest megye műemlékei II. In: Dercsényi Dezső (szerk.): *Magyarország műemléki topográfiája V*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Entz Géza 1965. Az ercsi bencés monostor. *Művészettörténeti Értesítő* 1965/4: 241–246.
- Györffy György 1987. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. IV. L–P-ig. Nagyszigeti ispánság. OL Mohács előtti gyűjtemény. Dl. 1–105302. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Hajdú Mihály 1982. *A Csepel-sziget helynevei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Halmai Gábor 1995. Az intolerancia diadala. *Magyar Hírlap* 1995. február 14.: 7.
- Horvat Laura 2001. *(Kontaktus)nyelv-használat a lendvai Kétnyelvű Középiskola diákjai körében*. Szakdolgozat. Maribor.
- Horvátné Engert Mária 2000. *Szigetújfalu plébániatemploma*. Magánkiadás.
- Hutterer, Claus Jürgen 1963. *Das ungarische Mittelgebirge als Sprachraum*. Niemeyer, Halle.
- Ikvai Nándor (szerk.) 1977. *Bél Mátyás Pest megyéről*. (Fordította: Szabó Béla.) Pest megyei múzeumi füzetek X. Múzeumok Pest Megyei Igazgatósága, Szentendre.
- Káldy-Nagy Gyula 1985. *A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai*. Demográfiai és gazdaságtörténeti adatok. Pest Megyei Levéltár, Budapest.
- Kolláth Anna 2005. Nyelvművelés és nyelvi tervezés a kisebbségben. In: Kolláth Anna: *Magyarul a Muravidéken*. Slavistično društvo, Maribor. 84–97.
- Kontra Miklós 2003. Kitekintés: politika, igazságszolgáltatás, emberi jogok, iskola. In: Kontra Miklós (szerk.): *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest. 323–335.
- Magdics István 1888. *Diplomatarium Raczeviense*. Számmer Kálmán „Vörösmarty” című könyvnyomdája, Székesfehérvár.
- Szaszkóné Sin Aranka (szerk.) 1988. *Pest–Pilis–Solt megye és a Kiskunság, 1773–1808*. KSH Könyvtár, Magyarország történeti helységnévtára. KSH, Budapest.
- Szentpétery Imre (szerk.) 1923. *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. MTA, Budapest.
- Szilágyi N. Sándor 2001. A többség nyelvi jogai. In: Andor József – Szűcs Tibor – Terts István (szerk.): *Színes eszmék nem alszanak... Szépe György 70. születésnapjára II.*: Lingua Franca Csoport, Pécs. 1209–1218.

Mellékletek

1. Dr. Erb Mária egyetemi docens, ELTE Germanisztikai Intézet

Tisztelt Önkormányzat!

Szeptember 18-án kaptam kézhez az *Inselneudorf* kontra *Ujfluch* problémában szakértői véleményre felkérő levelüket, s meglepődve olvastam a benne foglaltakat. Arra ugyanis tudok meglehetősen sok példát – elsősorban a 70-es években központilag elhelyezett helységnévtáblák kapcsán –, hogy a települések tiltakoztak a rájuk oktrojált „német” helységnév ellen, az Önök esetében azonban az az egyedülálló, hogy ez a vita két német névalak – egy népies megjelölés és egy tükörfordítás révén létrejött, úgynevezett „Gelehrtenbildung” (talán „tudós/értelmiségi-alak”-ként magyaríthatnám) körül folyik, mégpedig helyi szinten, a településen belül. Jómagam egy évvel ezelőtt jártam Szigetújfaluban német és magyar kisebbségkutatókkal – igen jó emléket őrzünk a helybeliek segítőkészségéről és vendégszeretetéről –, s mivel akkor senki sem jelezte, hogy vita lenne a német név használata körül, feltételezem, hogy ez a kérdés ilyen nyomatékkal később vetődött fel. Amiről ugyanakkor a *Deutsche Ortsnamen in Ungarn* címmel megjelent térkép egyik szaklektoraként (a másik lektor *dr. Gerstner Károly*, a Nyelvtudományi Intézet osztályvezetője volt) pár hónapja tudomásom van – *Schuth János* révén – az az, hogy a térképen szereplő *Ujflu* megnevezés helyett a helybeliek szerint az *Ujfluch* alak a helyes. Bár az utóbbi megjelöléssel én e kritika kapcsán találkoztam először, úgy gondolom, ennek semmi jelentősége nincs, mivel ebben a kérdésben számomra a helybeliek nyelvhasználata a mérvadó.

Véleményem kifejtése előtt szeretném kihangsúlyozni, hogy a vitatott kérdést eldönteni nem tisztem. Ugyanakkor személyes tapasztalatomra (magyarországi német származásúként úgy gondolom, rendelkezem egyfajta belső, érzelmi rálátással) és eddigi tanári és tudományos tevékenységemre alapozva megpróbálok érveket felsorakoztatni, ill. ütköztetni abban a reményben, hogy hozzájárulok a kérdés tisztázásához, illetve az álláspontok közeledéséhez.

Az *Inselneudorf* /*Ujfluch*-kérdés összetett és mint ilyen, több megközelítési módot tesz lehetővé, mi több, a tisztánlátás érdekében igényli is ezt. A problémának – kissé leegyszerűsítve – van egy történeti, egy nyelvészeti és egy térképészeti komponense – ezek több szálon össze is kapcsolódnak, át is fedik egymást –, valamint – a régebbi, népies *Ujfluch* alak mellett kiálló esetében – egy igen erős érzelmi vetülete és síkja. Utóbbit hajlamosak vagyunk az előbbiekkal nem egyenrangú, tudománytalan kategóriaként kezelni, noha az utóbbi időben igen sok tudományban felértékelődött a jelentősége (nyelvészet, szociológia, pszichológia stb.). Kisebbségek esetében fokozottan kell számolnunk vele (identitás, nyelvi attitűdök, nyelvválasztás), a konkrét kérdésben pedig azért is indokolt ez, mert a tulajdonnevek – legyenek azok személy-, nép- vagy földrajzi nevek – megkülönböztetett helyet foglalnak el szókincsünkben. Nem csak jelölnek/megjelölnek, mint a köznevek, hanem ezen túlmenően az adott személy vagy közösség identitásának, önazonosulásának integráns részét is képezik. Csoport- vagy népelnevezéseknél igen gyakran találkozunk egy ún. belső és egy ún. külső névadással: előbbivel a közösség saját

maga jelöli magát, utóbbi pedig más közösségek rájuk vonatkozó elnevezése(i). A könnyebb érthetőség kedvéért példával is illusztrálnám: a németek magukat „deutsch”-nak nevezik (= belső névadás), a külső elnevezéseknél – hogy csak párat említsek – megtaláljuk az „alemann” (francia), a „german” (angol), illetve a „nyemec” (szláv, amelyből a mi „német” megjelölésünk is származik) formákat is. Ugyanilyen elnevezési különbségek a magyar nép belső, ill. külső megjelölése esetében is megtalálhatóak. Ez a körülmény azonban – tudomásom szerint – még egy népet, közösséget sem készítetett arra, hogy feladja önelnevezését, illetve becserélje azt egy más közösség által képzett külső alakra. Szigetújfalu esetében – mégha „csak” egy kisebb, ún. faluközösségről van is szó – a falu német elnevezésének kérdése esetében tulajdonképpen ugyanez a kettősség található meg. Rendelkezünk ugyanis egyrészt egy ún. belső (népies), korát tekintve régebbi, eredeti elnevezéssel – ez az *Ujfluch* alak –, mely az összetett magyar helységnév utolsó két komponensének németes, azaz a helyi német nyelvjárás kiejtési szabályszerűségeinek alávett kiejtése. Másrészt rendelkezünk egy ún. külső, feltételezhetően egy személy (kilétét homály fedi) nyelvi – kísérletező és „fordító” kedvére visszavezethető alakkal – ez az *Inselneudorf* –, melynek keletkezése legkorábban is csak a 20. század második harmadára, de inkább második felére tehető, s amely a magyar elnevezés tükörfordítása. A két alak közötti vitát bonyolítja ebben az esetben – s ezt sem akarom elhallgatni – az a tény, hogy a tükörfordítás az elmúlt egy-két évtizedben a német nyelvű helység-táblák, sajtó és egyes tudományos publikációk révén bizonyos elterjedtségre tett szert a magyarországi német köztudatban, de – és ez igen fontos – nem a falu németiségüket vállaló lakosai és a környékbeli falvak között! Márpedig e kérdés megoldásában – úgy gondolom – a helyi német lakosság véleménye a döntő.

Eddigi gondolatmenetem és érvelésem a közösség önmegnevezésének „rehabilitálása” mellett teszi le a voksot. Nem csak Szigetújfalu esetében ez a véleményem, ezt képviseltem a már említett *Deutsche Ortsnamen in Ungarn* címmel megjelent földrajzi atlasz szaklektoraként is, még hozzá az egész szerkesztőbizottsággal együtt. Jól emlékszem, hogy szülőfalumban, a baranyai *Véménden* mekkora felzúdulást váltott ki a német „*Weimend*” helység-tábla, mivel mi nem diftongizálva, hanem egyszerűen *Wemend*-nek nevezzük falunkat. A tőlünk nem messze fekvő *Baja* pedig soha nem volt *Frankenstadt*, csak *Baje*, kiejtve *Paje*, amit most az atlaszban is sikerült nyomtatékosítani (*Baja* és *Szigetújfalu* esetében egyébként ugyanaz a konstelláció).

Röviden kitérnék az *Ujfluch* elnevezés visszaállítását ellenzők azon érvelésére, félelmeire (?), hogy a névalak második tagja a „*fluch*” (‘káromkodás’, ‘átok’) német nyelven önálló, még hozzá nem pozitív jelentéssel bír.

Minden nyelvben találunk olyan tulajdonneveket – személy- és földrajzi neveket egyaránt – melyeknek tulajdonnévi jelentésükön kívül köznévi jelentésük is van, mivel a tulajdonnevek köznevekből alakultak ki (egyéb egybeesési okokra most nem térnék ki): *Bugyi, Kölked, Lánycsók, Lábatlan, Szopok* – hogy csak párat említsek a magyar helységnevek közül – szintén „beszélő nevek” köznévi szinten, s nem is feltétlenül „pozitív” jelentést hordoznak. Vagy említhetném a személynevek közül a nagy német könyvkiadó-dinasztiát, a *Narr* családot, akik köznévi értelmezésben lehet, hogy ’bolondok’, ’őrültek’, de ez a tény őket annyira nem zavarta, hogy a mai napig nem vetették le nevüket. A

magyarországi német helységnevek közül is akad jónéhány (ezek mind a magyar név német kiejtéséből keletkeztek, úgy, mint az *Ujfluch* alak is), amelyhez véletlen egybeesés folytán – ha nagyon akarjuk – szintén lehet a német vagy a magyar nyelvből is jelentést társítani: pl. *Balatoncsicsó* – *Tschitscha*, *Felsőnána* – *Falschnane*, *Siklós* – *Sieglos*, *Bonna* – *Punna*, *Isztimér* – *Ißzimmer*. Egyébként nem csak a személynévek, hanem a köznevek terén is lehet ilyen „összecsengéseket” találni, mégsem gondolom, hogy a német nyelvből törölni kellene az *anfangen* ige első múltjának alakját csak azért, mert ahhoz a magyarban negatív jelentést lehet társítani. Ezek a szóalakok és a hozzájuk rendelt jelentések különböző koherens rendszerek részei, azokon belül látják el kommunikatív funkciójukat, hibának tartanám ezeket összemosni. Az *Ujfluch* név esetében pedig úgy gondolom, hogy az „uj” előtag németek számára annyira idegen, ugyanakkor nyilvánvalóan összetartozik az utótaggal, hogy ez feltételezhetően kellőképpen „megnehezít” egyfajta németből kiinduló népi etimologizálást és kényszeres jelentéskeresést. Ha ez azonban egyes esetekben mégis megtörténne, az nem a falu lakosairól állít ki szegénységi bizonyítványt. Ezen kívül, hogy a tudományról és az elméletről a gyakorlatra váltsunk át, bizonyos vagyok abban, hiszen magam is tapasztaltam, hogy a szigetújfalusiak kedvességét és vendégszeretetét megismerve, egy németnek sem jut eszébe tényleges „tartalmat” keresni a név mögött.

Levelemhez mellékelem Sasi Attila okleveles térképész véleményét is, akit felkértem a vonatkozó történeti forrásanyag, illetve a magyarországi kisebbségek helységnevadási szokásainak ismertetésére.

Tisztelettel:

Dr. Erb Mária egyetemi docens
ELTE Germanisztikai Intézet

2. Sasi Attila okleveles térképész szakvéleménye Szigetújfalu német nevééről (Bp., 2000. szeptember 20.)

Szigetújfalu német nevééről

A község neve az első okleveles említéstől (1240) a történeti forrásokban, helységnevtárakban mindig csak magyarul az Újfalu, illetve Szigetújfalu alakok különböző írásmódú változataiban fordult elő. *Lásd: A Csepel-sziget helynevei (szerk. Hajdú Mihály), Budapest 1982, 141–143. old.*

A magyarországi német (illetve más nem magyar) helységneveket is tartalmazó múltbeli helységnevtárakban (lásd a mellékelt listát), térképeken, térképi névmutatókban (Korabinszky, Lipszky és Görög Demeter atlaszai) Szigetújfalu német nevére csak egy esetben található utalás: a Magyarország történeti helységnevtára (1773–1808) sorozat 1988-ban megjelent Pest–Pilis–Solt megye és a Kiskunság című kötetében. Ez a munka több történeti forrást feldolgoz az adott időszakból. Ezek egyike az 1780–81-ben összeállított *Tabella Locorum*, amely sok egyéb mellett jelöli a települések különböző nyelven

használatos elnevezését is. Szigetújfalu *Sziget Ujfalua*, *Sziget Uj falu*, *Ujfalua*, *Új flocs* és *Ujfaluba* alakokban szerepel. Az utóbbi kettő a német és a horvát névalak. Tehát a német név itt **Új flocs** (magyar helyesírással) alakban fordul elő. Megemlítendő még, hogy az 1917-ben Csehországban, Reichenbergben (ma Liberec) kiadott *Deutsche Ortsnamen in Ungarn* (szerk. Viktor Lug) című munka sem említi Szigetújfalu német nevét.

A XX. század elejéig megjelenő forrásokban tehát soha nem fordul elő az **Inselneudorf** alak, mint **Szigetújfalu német neve**. A mai magyar név tükörfordításának tekinthető forma csak az utóbbi évtizedekben tűnt fel magyarországi német szerzők munkáiban. Mindenekelőtt Hutterer Miklós (Claus Jürgen Hutterer): *Das Ungarische Mittelgebirge als Sprachraum* (Halle, 1963) című könyvét kell kiemelni. De igen fontos megjegyezni, hogy annak ellenére használja az **Inselneudorf** alakot, hogy a helységnév *helyi használatú német alakjaként* fonetikusán maga is az **Uiflu** formát adja meg! Mindezek alapján úgy tűnik, mintha az **Inselneudorf** alak a szerző vagy esetleg más, őt megelőző német kutató *tudatos saját névalkotása* lenne. Mindez nem egyedi eset, bár Huttererre kevésbé jellemző. Ugyanakkor sok magyarországi származású Németországban élő nyelvész vagy nyelvészkedő előszeretettel alkot sosem létezett német neveket magyarországi sváb falvak számára. Ezzel a problémával kapcsolatban mellékelem Reuter Camillo pécsi kutatónak a Földrajzinév-bizottság elnökéhez (Földi Ervinhez) írott levelét.

Később az összes a magyarországi német nevekkal foglalkozó munka alapul vette a Hutterer és mások által használt neveket, így az eddigi legnagyobb összefoglaló alaplátnak tekinthető *Donauschwäbisches Ortsnamenbuch* (szerk. Isabella Regényi és Anton Scherer, Darmstadt, 1980) is. Megjegyzendő, hogy ezen mű előszavában is elítélőleg szólnak a fent említett névalkotási módszerről, kiemelve egyik jeles képviselőjét, a vértesszabvári származású Anton Taffernert. Magyarországi települések számára német név kitalálása nem egészen újkeletű jelenség. Nagyarányú németesítés folyt például az 1848-as szabadságharc utáni Bach-korszakban, amikor még olyan magyar település, mint Hajdúböszörmény is kapott német nevet, a böszörményt bösz örménynek értelmezve *Wütender Armenier* formában. Az erőltetett német névadás másik jeles példája Baja Frankenstein alakú német neve, amely egy XIV. századi Francavilla névalak németre fordítása, bár ez az adat nem is Bajára, hanem egy szerémségi településre, Nagyolaszira (ma: Mandjeloš) vonatkozik. Mindezek ellenére az utóbbi évtizedekben a német nemzetiségi sajtóban és irodalomban elterjedt a Frankenstein név, de természetesen ez sem adhat igazából létjogosultságot. A helyi és környékbeli svábok a magyar név alapján Paje néven nevezik a várost.

Hazánkban 1978–79-ben kerültek ki nemzetiségi **helységnévtáblák** a települések hatáiraiba, köztük Szigetújfaluba az **Inselneudorf** tábla. A táblák nemzetiségi névalakjainak megállapítása több szinten (helyi, megyei, országos: nemzetiségi szövetségek, illetve a Földrajzinév-bizottság szintjén) zajlott, s alapvetően a nemzetiségi lakosság jelenlegi névhasználatához igazodott. Az egyik kivétel Szigetújfalu volt, ahol talán éppen a nagy tekintélyű Hutterer professzor munkájának köszönhetően a **helyi sváb lakosság által soha nem használt Inselneudorf** alak mellett döntöttek. Más település esetében is előfordult hasonló döntés: pl. Pécsváradnak először a *Fünfkirchenwardein* alakot javasolták, de később a helyiek által használt *Petschwahr* névre változtatták. Szigetújfaluhoz hasonlóan a magyar név tükörfordítása lett a német neve a Veszprém megyei Lókút

községnek (Rossbrunn). A helyi svábok ott is a magyar nevének nevezik a falujukat, de a falu határában a helyiek számára ismeretlen Rossbrunn olvasható. Túlnyomórészt azonban szóba sem kerültek a mesterséges német nevek, s így Pilisvörösvár Werischwar lett, s nem Rotenburg, Császártöltés Tschasatet lett, s nem Kaisersdamm, vagy Szigetbecse Wetsch lett, s nem Inselwerd. Ez szerintem így is tekinthető helyesnek, hiszen a **magyarországi német névanyag többsége** (leszámítva elsősorban a nagyvárosokat és a nyugat-magyarországi településeket) **a magyar névből keletkezett, annak németes kiejtéséeként, sőt gyakran csak a magyar név német helyesírású változataként, s ez alól Szigetújfalu sem kivétel.** Természetesen vannak a magyartól eltérő alakú német helységnevek (pl. Pilisborosjenő/Weindorf, Németbánya/Deutschhütten), de ezek megfelelnek a helyi német névhasználatnak, ami az Inselneudorf alakról nem mondható el.

A **nemzetiségi névanyagban egyébként napjainkban is történnek a helyi névhasználatához igazodó változások.** Így például Vértesacsa Atschau tábláját Atscha feliratúra cserélte, vagy a baranyai Véménd a Weimend helyett a helyes Wemend feliratot rakta ki. De más nemzetiség esetében is lehet példát mondani: a zala megyei horvát lakosságú Murakeresztúr néhány éve cserélte le a horvátosan hangzó Murski Krstur táblát a helyiek által használt Kerestur feliratra. *Tehát Szigetújfalu esetében sem egyedülálló módosításról lenne szó, hanem a német névnek a helyi németiség névhasználatához való igazításáról, amely ilyen módon egy nem kívánatos névhasználati gyakorlat helyett a magyarországi németiség (beleértve a környékbeli más csepel-szigeti sváb falvakat is) elnevezési szokásaihoz igazodna.*

Sasi Attila okleveles térképész,
a magyarországi németek térképeinek szerkesztője és
névanyagának összeállítója

3. Reuter Camillo levele Sosem létezett német nevek alkotása magyarországi sváb falvak számára tárgyában Földi Ervinhez, a Magyar Földrajzinév-bizottság akkori (1982. évi) elnökéhez

Pécs, 1982. VII. 3.

→ (Kézírással beszúrva: 82-07-03)

Kedves Ervin!

Nagyon megörvendeztetettél részletes, alapos válaszoddal. De úgy érzem, hogy valami rendezetlenség jelentkezik a mi névtudományi szénánkban azzal, hogy a nemzetiségi helységnevek közigazgatási rendezése elkésett.

Ugyanis a zürichi egyetem egy professzora megküldte nekem: Regényi Izabella – Scherer Antal, Donauschwäbisches Ortsnamenbuch, Darmstadt, 1980. című helységnevtárát, helyesebben konkordanciát. Ez az ún. mai Magyarország, Bácska, Temesköz, Szlavónia, Horvátország és Bosznia azon helységeinek német, magyar, délszláv, román neveit tartalmazza, amelyben 1945 előtt legalább 10 fő nemzetiségű, anyanyelvű élt.

Na most él az NSZK-ban egy buzgó ember, dr. Tafferner Antal, aki nemcsak a régi német neveket nyomozza ki (pl. okleveles forrásokból), hanem csinál is ilyeneket. Pl.

Kaposvár = Ruppertsburg” (gondolom hallott valamit Kaposvár középkori Ropolyújvár nevééről), Baja = Frankenstein, Kistótfalu = Kleindörfer, Kleinwindischdorf stb. stb.

A tőlem kért recenziót jeleztem a megadott címre, azzal, hogy nem jó vért szül az ilyen fantazmagória, allergiások vagyunk az ilyesmire, emellett dicsértem szorgalmas munkájukat, mert sajnos a magyarban ilyen nincsen. Pedig a tótok is és a Vajdaság autonóm terület is adott ki ilyen gyakorlati munkát. Kétségtelen, hogy tudományos szempontból is égető szükség lenne ilyesmire (pl. Felvidék névváltoztatásai szinte ismeretlenek előttünk!)

Levelemben hivatkoztam a névadás felségjoghoz, állami szuverenitáshoz kötött jellegéhez. Elég ideges levélben válaszoltak. 1. Ők maguk is tiltakoztak Tafferner csinálmányai ellen, de „egyesek” mégis bekerültek. 2. Dr. Hutterer Miklós pesti egyet. tanár átnézte a kéziratot. 3. A „fünfkircheni” rádió német adásában használja e neveket. Sőt rám kérdeztek, hogy hallgatták az adást, s Waldneudorf nevet is említettek, mi lehet az, mert ők nem ismerik.

↓ **(Kézírással beszúrva: mi lehet?)**

Ekkor kezdtem ébredezni, s beszereztem a névtáblák hivatalos jegyzékét, illetőleg a német szövetség sokszorosított kiadványát.

Szerény meglátásom szerint a kérdés megér egy misét. Mert jómagam eléggé ismerem Baranya és nemzetiségi vidékeink névanyagát. Sőt Frankenstein (Baja) nevében egy bajai illetékes barátomat is megkerestem. Ő is csak hallgatja e neveket, s úgy látom a televízióban, rádióban keresztül mi magunk csinálunk „völkisch” neveket, amelyeket svábaink sohasem hallottak, de most megtanulják.

Én ugyanis a tervezett helytörténeti lexikonba valóban a népi neveket gyűjtöttem, de nem is volt sok.

Összehasonlítva régi adataimat pl. 1564-ből Nova Ves a mai Tótújfalun (Somogy) csináltak néki ma egy Novo Selo változatot. Én magam sem vagyok ellene a nemzetiségi nevek megőrzésének – mint a finnek is őrzik a svéd neveket bizonyos %-ig (ha jól tudom, 6% feletti nemzetiség esetén), de hogy II. Józsefet, Bachot meghaladva germanizáljunk, szlavizáljunk – ezt kicsit különösnek látom. Nem is beszélve arról, hogy ezt „magán-szektor” végezze. Szerintem ezeket ugyanúgy közigazgatási szinten kellene szabályozni, mint a magyar helységneveket. Történeti és használati alapon.

Vagy 100 évvel ezelőtt nálunk is volt ilyen láz (Stockholm = Istókhalma stb.), de hát ebből kinőttünk már.

Mint illetékesekkel együttműködő, összeketülő szervezet szakértőjé[nek, neked], talán rá lehetne ébreszteni [őket], hogy illő lenne részünkről is lépni.

Vagy legalább is annyit, hogy elcsatolt területeink neveit mi is egy konkordanciában közöljük, s a győri újság ne Eisenstadt dolgokról, hanem Kismartoni Haydn ünnepélyről írjon.

Meglátásom szerint hely- és helységneveink ugyanazon szókinccshez tartoznak, mint az igék, főnevek, melléknevek, elpusztulásuk a nyelv szegényedéséhez vezet.

Ismételten köszönöm értékes tájékoztatásodat,
régii barátsággal köszönt

Reuter Camillo
Pécs, Petőfi u. 58. I.
7623

Summary

The story of Szigetújfalu

This paper offers a recent example of how institutionalized language cultivation in Hungary can support a kind of linguistic dictatorship, the locus of this drama being the village of Szigetújfalu on Csepel Island, 35 kms from Budapest. The linguistic issue which caused restlessness among the villagers is the adjective derived from the name of the village. Traditionally, all Hungarian place-names ending in *-falu* ‘village’ take the *-si* suffix ‘from’, e.g. a person from *Szigetújfalu* is a *szigetújfalusi* person. However, the 11th edition of the official rules of Hungarian orthography issued by the Hungarian Academy of Sciences in 1984 introduced the *-i* suffix and thereby made the traditional adjective, which has been attested in historical documents since the 15th century, incorrect in the prescriptive sense. The mayor of the village, a very authoritarian person, issued orders in the mid-1990s that all villagers were to use the “correct” *szigetújfalui* form in speech and writing, in all speech situations. As a consequence, the villagers split into two groups: “those true to traditon” and “those observing the rules of correct Hungarian”. The first author, a professional linguist born and raised in Szigetújfalu, started a campaign against the mayor and the linguistic unrest he caused. She asked for expert linguistic testimonies in writing, but to no avail. One of the expert opinions was prepared by the most famous Hungarian language cultivator, a steadfast supporter of the Academy’s rules, no matter how linguistically naive and socially harmful they are. This “scientific statement” was used as justification by the authoritarian mayor over a decade and a half ago, and the linguistic rift he caused continues, even years after he lost office.